

УДК 336.717.3

Основні засади функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі банківської безпеки

Бучко І.Є.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансово-економічної безпеки та банківського бізнесу
Львівського торговельно-економічного університету

У статті обґрунтовано основні засади функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі банківської безпеки. Охарактеризовано основні підходи до гарантування вкладів фізичних осіб. Розкрито основне завдання та функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Проаналізовано систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні та запропоновано систему заходів для ефективної діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для забезпечення банківської безпеки. Подальші дослідження повинні бути орієнтовані на розробку механізмів захисту заощаджень населення в Україні.

Ключові слова: банки, банківські вклади, банківська безпека, сума відшкодування, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Buchko I.E. ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФОНДА ГАРАНТИРОВАНИЯ ВКЛАДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В СИСТЕМЕ БАНКОВСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье обоснованы основные принципы функционирования Фонда гарантирования вкладов физических лиц в системе банковской безопасности. Охарактеризованы главные подходы к гарантированию вкладов физических лиц. Раскрыты главная задача и функции Фонда гарантирования вкладов физических лиц. Проанализирована система гарантирования вкладов физических лиц в Украине и предложена система мер для эффективной деятельности Фонда гарантирования вкладов физических лиц с целью обеспечения банковской безопасности. Дальнейшие исследования должны быть направлены на разработку механизмов защиты сбережений населения в Украине.

Ключевые слова: банки, банковские вклады, банковская безопасность, сумма возмещения, Фонд гарантирования вкладов физических лиц.

Buchko I.Y. BASIC PRINCIPLES OF FUND DEPOSIT GUARANTEE FUND IN THE BANKING SECURITY

The article substantiates the role of Deposit Guarantee to provide banking security. Characterize the main approaches to the Deposit Guarantee. The main criteria of efficiency and safety of banks. The basic objectives and mission of the Fund Deposit Guarantee. Done predictive calculation DGF financial stability for the future. The system of guaranteeing deposits of individuals in Ukraine and proposed comprehensive system of measures for the effective operation of the Fund Deposit Guarantee to ensure banking security. Further research should focus on developing mechanisms to protect savings in Ukraine.

Keywords: banks, bank deposits, bank security, the amount of compensation, Deposit Guarantee Fund of individuals.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головним критерієм ефективності та безпеки банку є стабільність його фінансового й економічного розвитку відповідно до планів і завдань незалежно від зміни ситуації [3]. Банківська безпека характеризується стійкою життєдіяльністю, за якої забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування. Функціонування системи гарантування банківських вкладів повинне закріпити позитивну тенденцію зростання вкладів населення, працюючи на підвищення прибутків банків за рахунок зростання ресурсної бази і строків розміщення залучених ресурсів. Гаран-

тування вкладів фізичних осіб є надзвичайно важливою функцією кожної держави, адже за останні роки істотно збільшилася недовіра до банків із боку населення через неповернення вкладів. В Україні функцію захисту заощаджень населення виконує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі питання захисту депозитних вкладів населення в банківських установах перебувають у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців. Наукові основи гарантування банківських вкладів закладено у працях таких учених, як В. Бобиль, Н. Галапун, А. Єрмошенко, С. Козьменко, О. Іщенко, М. Малік [4–9] та ін. Водночас проблеми

діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у контексті забезпечення банківської безпеки потребують постійного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні та запропонувати систему заходів для ефективної діяльності Фонду з метою забезпечення банківської безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним завданням ФГВФО є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку. Основними функціями Фонду гарантування є: ведення реєстру учасників Фонду; акумулювання коштів та здійснення контролю над повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником Фонду; інвестування коштів Фонду в державні цінні папери України; розміщення облігацій у порядку та за напрямками залучення коштів, здійснення заходів щодо організації виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку; здійснення регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України; виведення неплатоспроможних банків із ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організація відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку; здійснення аналізу фінансового стану банків із метою виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат Фонду на виведення неплатоспроможних банків із ринку та відшкодування коштів вкладникам; здійснення заходів щодо інформування громадськості про функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, підвищення рівня фінансової грамотності населення; аналіз тенденції розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників учасниками Фонду [1].

Важливим інструментом у зміцненні довіри вкладників до банківської системи є гарантована сума відшкодування. Розуміючи це, ФГВФО збільшував її розмір 11 разів (із 500 до 200 000 грн.) [1]. Зазначений розмір гарантованої суми відшкодування перевищує початковий (500 грн.) у 400 разів та захищає інтер-

еси 98,7% вкладників. На початку 2015 р. за підтримки Програми розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) було проведено загальнонаціональне репрезентативне опитування з метою дослідження рівня поінформованості та знань українських споживачів фінансових послуг про систему гарантування вкладів. Для цього було проведено телефонне опитування серед жителів міст України з населенням від 50 тис. ос. Загалом було опитано 1 000 респондентів. Результати опитування показали, що рівень обізнаності досить високий. Про систему гарантування за результатами опитування обізнані 67% респондентів (37% оцінюють свою обізнаність як достатню, ще 29% – як недостатню). Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб обізнані 49% цільової аудиторії. Для виправлення такої ситуації і підвищення обізнаності громадян про систему гарантування вкладів фізичних осіб, її переваги та обмеження Фонд у поточному році реалізував низку просвітніх кампаній. За підтримки Програми розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) було розроблено три просвітницькі аудіоролики, які містять інформацію про існування системи гарантування вкладів, розмір гарантованої суми, адресу веб-сайту та номер телефонної «гарячої лінії» Фонду.

Станом на 01.01.2016 в управлінні Фонду знаходилось 67 банків, із них у стадії тимчасової адміністрації перебували три банки: ПАТ «КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА», ПАТ «БАНК «СОФІЙСЬКИЙ», ПАТ «УКРІНБАНК»; 64 банки перебували у стадії ліквідації, у т. ч. у 26 банках процедуру ліквідації було розпочато в 2015 р., у 38 банках – протягом попередніх років. Загалом у 2015 р. Національним банком України було віднесено до категорії неплатоспроможних 33 банки, із них у 29 банках Фондом було введено тимчасову адміністрацію та в чотирьох – одразу розпочато ліквідацію [11]. Серед 29 банків (в які було введено тимчасову адміністрацію) у 26 випадках остаточним способом виведення банку з ринку стала «ліквідація банку з відшкодуванням із боку Фонду коштів за вкладами фізичних осіб». Один банк (ПАТ «АКБ «КИЇВ») було виведено у спосіб, передбачений пунктом 3 частини 2 статті 39 Закону «Відчуження всіх або частини активів та зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку» з особливостями, передбаченими статтею 41-1 Закону (за участю держави), у рамках якої всі активи та зобов'язання неплатоспроможного банку ПАТ «АКБ «КИЇВ» було

передано на користь ПАТ «УКРГАЗБАНК» [2]. Один неплатоспроможний банк (ПАТ «АСТРА БАНК») було виведено у спосіб, передбачений пунктом 5 частини 2 статті 39 Закону «Про продаж неплатоспроможного банку інвестору». Один неплатоспроможний банк (ПАТ «ОМЕГА БАНК») було виведено у спосіб, передбачений пунктом 4 частини 2 статті 39 «Створення та продаж інвертору перехідного банку з передачею йому активів і зобов'язань неплатоспроможного банку» [2].

У 2015 р. Фонд здійснив виплату відшкодувань вкладникам банків, які були ліквідовані в попередні роки та протягом 2015 р. Загальна сума, яка була виплачена за рахунок коштів Фонду протягом 2015 р., становила 22,7 млрд. грн., загальна сума виплат гарантованої суми відшкодування вкладникам неплатоспроможних банків за рахунок цільової позики Фонду в 2015 р. становила 26,6 млрд. грн. [10].

У 2015 р. перед Фондом виникли нові вимоги щодо програмно-технічного забезпечення внаслідок нестабільності банківської системи України та масового закриття банківських установ, що, зокрема, зумовили кількісні зміни інформаційного середовища, а саме збільшення обсягу оброблюваної інформації, виконуваних функцій, та якісні – розширення функціонального спектру завдань, які стоять перед Фондом, зміни їх характеру тощо.

Основними напрямками розвитку інформаційних технологій Фонду є: вдосконалення системи управління, контролю та звітності; модернізація ділових процесів щодо відшкодування коштів вкладникам неплатоспроможних банків та банків, що ліквідуються; поліпшення якості процесу здійснення відшкодувань та економічного аналізу стану учасників Фонду, який направлений на запобігання банкрутству банків, а також автоматизацію процесів щодо виведення неплатоспроможних банків із ринку. Розвиток інформаційних технологій Фонду спрямований на створення ефективних технологій, пов'язаних з основними сферами його діяльності, у тому числі й нових функцій відповідно до вимог нових тенденцій банківської сфери в частині роботи з неплатоспроможними банками. Одним із нових напрямів розвитку інформаційних систем Фонду є робота з активами неплатоспроможних банків. Для забезпечення виконання основних функцій Фонд у своїй діяльності використовує необхідні інформаційні системи. Так, Система управління базами даних Oracle забезпечує обробку та збереження великих за обсягами

інформаційних даних через інформаційні системи, які зараз функціонують у Фонді.

Для забезпечення інформаційного простору у Фонді була створена та функціонує локальна комп'ютерна мережа, до якої підключені всі робочі станції працівників Фонду та серверна група. Обмін інформацією між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Національним банком України, а також комерційними банками здійснюється за допомогою електронної пошти НБУ. Фонд здійснює безготівкові розрахунки з використанням системи «Клієнт-банк» НБУ, яка дає змогу оперативно здійснювати платежі та контролювати рахунки, що відкриті Фондом в ОПЕРУ НБУ. Бухгалтерський та кадровий облік Фонду здійснюється на базі програмного забезпечення «1С.Підприємство» версії 8.0.

Економічний аналіз та поточний моніторинг учасників Фонду здійснюються на базі програмного комплексу «Звітність банків», що забезпечує: автоматичне приймання регулярних звітів від учасників Фонду; перевірку правильності складання цих звітів у момент прийому з автоматичним формуванням та надсиланням протоколів про прийом указаних звітів; формування та друкування форм та графіків для економічного аналізу та поточного моніторингу учасників Фонду.

Фонд надає банкам програмне забезпечення «Інспектор бази даних про вкладників» для самостійної перевірки бази даних про вкладників. Вказане програмне забезпечення надається банкам за допомогою веб-сайту Фонду. Банки досить активно застосовують дане програмне забезпечення і надсилають до Фонду пропозиції щодо його модернізації. Вказане програмне забезпечення постійно вдосконалюється працівниками відділу інформаційних технологій.

У 2015 р. розпочата робота зі створення та впровадження програмного комплексу з виведення неплатоспроможного програмного банку з ринку. Даним програмним комплексом планується забезпечити: створення єдиної уніфікованої інформаційної основи Фонду для прийняття рішень щодо забезпечення виведення неплатоспроможних банків із ринку; автоматизацію звітності неплатоспроможних банків, що надходить до Фонду, за різними напрямками діяльності; автоматизацію контролю над діяльністю банків, які визнані неплатоспроможними; автоматизацію роботи з активами неплатоспроможних банків; автоматизацію процесу реалізації активів неплатоспроможних банків як самими банками, так

і спеціалізованими установами; підвищення якості інформації для прийняття рішень та практичних дій спеціалістами Фонду; забезпечення аналізу показників діяльності проблемних банків для попередження критичного стану банку.

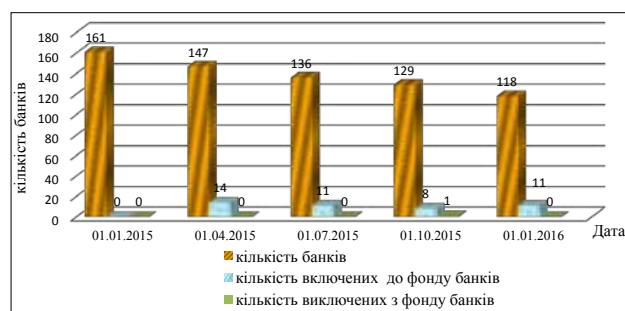
Для забезпечення ефективних комунікацій із вкладниками, для захисту їхніх прав та охоронюваних законом інтересів за тимчасової адміністрації та ліквідації банків та для організації доступу громадян до публічної інформації, розпорядником якої є Фонд гарантування, у квітні 2015 р. розпочав свою роботу новий структурний підрозділ Фонду – Відділ із комунікації та інформаційної діяльності. Для надання всебічної інформаційної підтримки у сфері гарантування вкладів та допомоги вкладникам неплатоспроможних банків працівники Відділу ведуть особистий прийом громадян та надають фахові консультації в інформаційно-консультаційному центрі Фонду. Крім того, Відділ здійснює координацію роботи щодо забезпечення прав громадян на доступ до публічної інформації. Для систематизації обліку запитів на публічну інформацію та результатів роботи із запитувачами інформації було запроваджено електронний облік запитів на публічну інформацію та відповідей на них.

Для подальшого вдосконалення процедури надання інформаційної підтримки вкладникам працівниками Відділу запроваджується механізм оперативного реагування на скарги громадян, що надходять різними каналами комунікації і потребують координації з іншими підрозділами Фонду, уповноваженими особами Фонду та банками-агентами. У Відділі запроваджено внутрішній стандарт оперативного реагування та взаємодії зі структурними підрозділами Фонду, спрямований на розв'язання проблемних питань, які виникають у вкладників. Найбільш оперативним та доступним для громадян каналом комунікації з Фондом стали телефонні «гарячі лінії». Фондом створена і постійно супроводжується офіційна сторінка у соціальній мережі «Фейсбук». Так, упродовж 2015 р. читачами сторінки стали близько 1 500 унікальних користувачів. Інформація, яка розміщується на сторінці, сприймається користувачами як достовірна й актуальна, що підвищує рівень інформаційної відкритості Фонду та поінформованості громадян про його діяльність.

Станом на 1 січня 2016 р. учасниками Фонду були 118 банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення

банківських операцій. Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено, що участь банків у Фонді є обов'язковою. Банк набуває статусу учасника Фонду в день отримання банківської ліцензії. Фонд виключає банк із числа учасників Фонду в разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку [10].

За звітний рік до реєстру учасників включений один банк (створений у перехідний банк), виключено 44 банки (43 – у зв'язку з ліквідацією, один – у зв'язку з реорганізацією шляхом приєднання). Таким чином, за 2015 р. кількість учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб зменшилася на 43 і станом на 1 січня 2016 р. становила 118.

Рис. 1. Динаміка реєстрації банків у фонді у 2015 р.

Джерело: складено на основі [10]

Аналіз рис. 1 показує, що у звітному році кількість банків постійно зменшується, причому кількість виключених із реєстру учасників Фонду за 2015 р. є найбільшою за всю історію його існування.

Аналіз вкладних операцій за 2015 р. проводився по 118 учасниках Фонду згідно з отриманими щомісячними «Звітами про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – форма звітності № 1Ф» станом на 01.01.2016. Значний вплив на динаміку депозитів у 2015 р. мав процес виключення з учасників Фонду 44 банків. Чисельність вкладників за 2015 р. зменшилася на 1,8 млн. осіб, або на 3,9%, із 46,5 до 44,7 млн. осіб. Порівняно з 2014 р. чисельність вкладників зменшилася на 923,7 тис. осіб, або на 1,9%; сума вкладів зменшилася на 19,8 млрд. грн., або на 5,2%, із 382,1 до 362,3 млрд. грн., у тому числі сума вкладів у національній валюті зменшилася на 7,6 млрд. грн., або на 4,4%, зі 172,1 до 164,5 млрд. грн., що становило 45,4% у структурі вкладів. Сума вкладів в іноземній валюті зменшилася на 12,2 млрд. грн., або на 5,8%, із 210,0 до 197,8 млрд. грн., що

становило 54,6% у структурі вкладів. У доларовому еквіваленті сума вкладів в іноземній валюті зменшилася на 5,1 млрд. доларів США, або на 38,1%, із 13,3 до 8,2 млрд. доларів США. Порівняно з 2014 р. сума вкладів зменшилася на 20,5 млрд. грн., або на 5,1%, вклади в національній валюті зменшилися на 52,2 млрд. грн., або на 23,3%, в іноземній – зросли на 31,7 млрд. грн., або на 17,7%, що відповідає зниженню в доларовому еквіваленті на 9,0 млрд. доларів США, або на 40,3%. Середній розмір вкладу зменшився на 109 грн., або на 1,3%, до 8 104 грн. Без урахування вкладів до 10 грн. середній розмір вкладу зменшився на 1 149 грн., або на 7,0%, і становив 15 338 грн. Сума можливого відшкодування за рахунок коштів Фонду зменшилася на 17,9 млрд. грн., або на 8,6%, із 209,9 до 191,9 млрд. грн. Порівняно з 2014 р. сума можливого відшкодування зменшилася на 35,7 млрд. грн., або на 14,5% [10].

Висновки з цього дослідження. Таким чином, система гарантування вкладів повинна бути динамічною, постійно вдосконалюватися і відповідати на будь-які виклики, що з'являються в сучасному економічному просторі. Основним завданням Фонду гаранту-

вання залишається забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків із ринку. Основною метою існування системи гарантування вкладів в Україні має бути не тільки захист вкладників, а й запобігання банкрутству як банківських установ, так і банківської системи загалом. Для підвищення обізнаності громадян про систему гарантування вкладів фізичних осіб Фонду слід продовжувати реалізовувати низку просвітніх кампаній. Важливим інструментом у зміцненні довіри вкладників до банківської системи є гарантована сума відшкодування, і саме тому ФГВФО збільшив її розмір до 200 000 грн., адже основною місією Фонду гарантування є збільшення довіри населення до банківської системи і перешкоджання поширенню кризових явищ, які могли б дестабілізувати економіку в цілому; захист інтересів вкладників та акціонерів банків; забезпечення рівних гарантій усім клієнтам банків; мінімізація втрат банківських вкладів, що, своєю чергою, стимулюватиме населення до розміщення збережень у банках, оскільки запевнятиме громадян у захищеності їхніх вкладів та сприятиме забезпеченню банківської безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452- VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості ВРУ. – 2012 – № 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку : Закон України від 16.07.2015 № 629-VIII // Відомості ВРУ. – 2015 – № 43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/629-19>.
3. Банківська безпека : [навч. посіб.] / О.Д. Вовчак, Ю.О. Самура, В.А. Сидоренко, В.А. Вареник. – К. : Знання, 2013. – 237 с.
4. Бобиль В. Удосконалення системи гарантування вкладів в умовах сучасної фінансової кризи / В. Бобиль // Вісник НБУ. – 2012. – № 7. – С. 24–29.
5. Галапун Н. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: особливості функціонування та шляхи вдосконалення / Н. Галапун // Світ фінансів. – 2011. – № 3. – С. 58–68.
6. Ермошенко А. Гарантійні схеми як механізм захисту споживачів фінансових послуг на банківському і страховому ринках / А. Ермошенко // Світ фінансів. – 2009. – № 1. – С. 109–118.
7. Іщенко О. Чи захищений сьогодні український вкладник? / О. Іщенко // Вісник НБУ. – 2009. – № 10. – С. 44–50.
8. Козьменко С. Реформа національної системи гарантування вкладів: ключові положення та перспективи розвитку / С. Козьменко // Вісник НБУ. – 2012. – № 6. – С. 14–38.
9. Малік М. Захист заощаджень населення в банківській системі як напрям підвищення стабільності кредитних установ України / М. Малік, В. Харабара // Вісник КНУ ім. Шевченка. Серія «Економіка». – 2010. – № 86–87. – С. 114–121.
10. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.fg.org.ua.